

درس خارج فقه حضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: فصل فی أحكام الجبائر

موضوع جزئی: عدم وجوب اعاده نماز در فرض مرتفع شدن عذر صاحب جبیره

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

تاریخ: ۱ مهر ۱۳۹۹

مصادف با: ۴ صفر ۱۴۴۲

جلسه: ۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در مسأله ۶۲۵ بود. عرض شد که این مسأله چند فرض دارد که فرض اول در جلسه گذشته مورد بررسی قرار گرفت. فرض دوم این است که در مواردی که شخص علم دارد که مکلف به وضوی جبیره‌ای است و وظیفه واقعی او وضوی جبیره‌ای است، جایز است که نمازهای بعدی را نیز با همین وضوی جبیره‌ای بخواند و اما در مواردی که شخص شک دارد که به وضوی جبیره‌ای مکلف است یا به وضوی جبیره‌ای مکلف نیست و بین وضوی جبیره‌ای و تیمم جمع کرده است، حتماً باید برای اعمال بعدی وضو بگیرد چون صحت وضوئی که گرفته است، معلوم نیست [زیرا محتمل است که وظیفه واقعی او تیمم باشد، ولی او وضوی جبیره‌ای گرفته است چرا که تیمم در فرضی است که عذر باشد، ولی اگر عذر برطرف شد، وجهی برای بقاء طهارت حاصل شده از طریق تیمم نیست لذا تیمم برای اعمال بعدی کفایت نمی‌کند].

اشکال اول به کلام مرحوم سید (ره) در فرض دوم، این است که اگر عذر کسی که جبیره دارد قبل از اتیان نماز بعدی برطرف شود، نمی‌تواند با وضوی جبیره‌ای که از قبل داشته است، نماز بعدی را بخواند زیرا طهارتی که از طریق وضوی جبیره‌ای برای او حاصل شده است اضطراری است و این طهارت، وجوداً و عدماً و حدوثاً و بقائاً دائر مدار اضطرار است، یعنی مادامی که اضطرار باشد، طهارت هست، ولی اگر اضطرار برطرف شود، طهارت نیز از بین می‌رود و لذا شخص برای نمازهای بعدی باید وضو بگیرد. البته معنای این سخن این نیست که طهارت با زوال عذر، منتفی می‌شود، یعنی یکی از چیزهایی که وضو را باطل می‌کند، زوال عذر نیست، بلکه معنای آن، این است که زمان طهارت محدود است و بستگی به مدت اضطرار دارد، یعنی تا زمانی که اضطرار باقی باشد، طهارت نیز باقی است ولی به محض اینکه اضطرار برطرف شود طهارت نیز از بین خواهد رفت، مثل طهارت ترابیه (تیمم) که به محض اینکه عذر برطرف شود، این طهارت نیز از بین خواهد رفت و شخص باید برای نمازهای بعدی وضو بگیرد و طهارت مائیه داشته باشد و سپس نماز بخواند.

اشکال دوم، از جانب مرحوم آیت الله خویی (ره) مطرح شده است. ایشان بر خلاف مرحوم سید (ره) فرموده است که کسی که وضوی جبیره‌ای دارد ولی عذرش برطرف شده است، می‌تواند با آن وضوی جبیره‌ای نمازهای بعدی را نیز بخواند و نمازش صحیح است زیرا در خارج گفته می‌شود که این شخص با طهارت نماز خوانده است و وضوی جبیره‌ای فقط مبیح برای نماز نیست تا گفته شود که اگر عذرش برطرف شد باید نمازهای بعدی را با وضوی کامل بخواند، بلکه وضوی جبیره‌ای، همانند وضوی کامل، علاوه بر مبیح بودن، رافع حدث نیز می‌باشد و جنبه رافعیت نیز دارد.

سخن مرحوم آیت الله خویی (ره) در حقیقت از اشکال اول نیز پاسخ می‌دهد که آنچه در اشکال اول مطرح شد [که طهارت حاصل شده از طریق وضوی جبیره‌ای مادامی باقی است که حالت اضطرار نیز باقی باشد و به محض برطرف شدن اضطرار، طهارت نیز از بین می‌رود] با مبنای مبیح بودن وضوی جبیره‌ای سازگار است ولی اگر مبنا این باشد که وضوی جبیره‌ای جنبه رافعییت دارد، این اشکال وارد نیست زیرا زمانی که وضوی جبیره‌ای رافع حدث باشد با برطرف شدن عذر، هرچند که عذر برطرف شده، ولی طهارت همچنان باقی است. بنابراین، وقتی وضوی جبیره‌ای رافع حدث باشد، مشکلی ندارد که نمازهای بعدی نیز با همان وضو خوانده شود، هرچند که عذر برطرف شده باشد.

مرحوم آیت الله خویی (ره) به عنوان مؤید کلام خود فرموده است که سابقاً گفته شد که اگر کسی با وضوی جبیره‌ای نماز بخواند و بعد معلوم شود که جرح و قرحی در کار نبوده است و زخمش قبلاً خوب شده است، نمازی که با آن وضو خوانده است، صحیح است و نیازی نیست که آن را اعاده کند و با وضوی کامل بخواند، در بحث مورد نظر نیز که شخص وضوی جبیره‌ای گرفته است، می‌تواند نمازهای بعدی را نیز با همان وضو بخواند و نیازی نیست که نمازهای بعدی را با وضوی تام و کامل بخواند و دلیل این حکم این است که وضوی جبیره‌ای جنبه رافعییت دارد.

فرض سوم، این است که شخص یقین ندارد که وظیفه او عمل جبیره‌ای بوده است و تیمم را نیز به وضوی جبیره‌ای ضمیمه کرده است و نمازش را با وضوی جبیره‌ای و تیمم خوانده است، در این صورت اگر عذر او در اثناء وقت برطرف شود لازم است که نمازش را اعاده کند و با وضوی کامل نماز بخواند و حق ندارد که نمازهای بعدی را با وضوی جبیره‌ای با ضمیمه تیمم بخواند چون علم به طهارت ندارد و احتمال می‌دهد که مأثور به او و وظیفه واقعی او تیمم بوده است لذا با توجه به اینکه تیمم فقط مبیح و مجوز برای نماز است و جنبه رافعییت ندارد، در صورتی که عذر برطرف شود شخص باید وضو بگیرد و نمازش را بخواند.

فرض چهارم، این است که اگر در اثناء وضوی جبیره‌ای، عذر برطرف شود، تکلیف این است که شخص وضویش را از ابتدا شروع کند و وضوی کامل بگیرد یا اینکه اگر موالات به هم نمی‌خورد، آب را به بشره‌ای که جبیره روی آن قرار داشت و بر آن مسح کرده بود، برساند و وضویش را تمام کند.

مسئله ۶۲۶: «يجوز لصاحب الجبيرة، الصلاة أول الوقت مع اليأس عن زوال العذر في آخره و مع عدم اليأس، الأحوط التأخير»^۱. به نظر مرحوم سید (ره)، در صورتی که صاحب جبیره از زوال عذر در آخر وقت ناامید باشد، جایز است که نمازش را در اول وقت [، با وضوی جبیره‌ای] بخواند و اگر از زوال عذر در آخر وقت ناامید نباشد، احتیاط [واجب] این است که خواندن نماز را به تأخیر اندازد.

سؤال: موضوع برای عمل اضطراری، مطلق اضطرار است یا این که اضطرار باید مستوعب باشد و همه وقت را فرا بگیرد؟
پاسخ: از ادله اضطرار استفاده می‌شود که موضوع عمل اضطراری، اضطراری است که مستوعب باشد، یعنی وضوی جبیره‌ای زمانی مجوز برای انجام عمل است که در تمام وقت، اضطرار و عذر باقی باشد لذا اگر هنوز وقت باقی باشد و عذر برطرف شود، شخص باید نمازی را که با وضوی جبیره‌ای خوانده است، اعاده کند و دوباره آن را با وضوی کامل بخواند و بر فرض که ادله اضطرار بر مستوعب بودن اضطرار دلالت نکنند، لأقل این است که قدر متیقن، موردی است که اضطرار تمام وقت را فرا گرفته باشد، بنابراین،

۱. سید محمدکاظم، طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۷۰.

طبق این مبنا که اضطراری، مجوز انجام عمل اضطراری است که مستوعب باشد و در همه وقت حالت اضطرار باقی باشد، نماز خواندن در اول وقت با یقین به اینکه عذر تا آخر وقت باقی است، جایز است چون عذر و اضطرار تمام وقت را فرا گرفته است، اما اگر شخص نمازش را در اول وقت با وضوی جبیره‌ای خواند و بعد از آن هنوز وقت باقی است، عذرش برطرف شد، نمازی را که خوانده است باید اعاده کند و با وضوی کامل بخواند و برطرف شدن عذر در وقت کاشف از این است که وظیفه شخص، خواندن نماز با وضوی جبیره‌ای نبوده است لذا باید نمازش را اعاده کند.

بعضی به مرحوم سید (ره) اشکال کرده‌اند که احتیاطی که در کلام مرحوم سید (ره) آمده است که اگر شخص از زوال عذر در آخر وقت ناامید نباشد، احتیاط [واجب] این است که خواندن نماز را به تأخیر اندازد، جا ندارد زیرا ملاک برای صحت عمل اضطراری، مستوعب بودن اضطرار است، بنابراین، شخص در اول وقت می‌تواند نماز خود را با وضوی جبیره‌ای بخواند و بعد از آن اگر در وقت، عذر او برطرف شد، نمازش را اعاده می‌کند و اگر عذرش تا آخر وقت باقی بود، نمازی که خوانده است، صحیح است و نیازی به اعاده ندارد.

«الحمد لله رب العالمین»